

PÄÄSIÄINEN BACHIN SEURASSA

ke 31.3.2021 klo 19
Mikkelin tuomiokirkko

Jonas Rannila, kapellimestari

Essi Luttinen, mezzosopraano

Markus Malmgren, urut

Laura Kemppainen, oboe

Ida Tunkkari ja Lauri Kotila, viulu

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685-1750):

Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen, BWV 12:1 Sinfonia

kantaatti 3. sunnuntai pääsiäisestä (Jubilate) vuodelta 1714

Widerstehe doch der Sünde, BWV 54

alttosoolokantaatti vuodelta 1714

Konsertto kahdelle viululle d-molli, BWV 1043

vuodelta 1730/1731

Vergnügte Ruh, beliebte Seelenlust, BWV 170

alttosoolokantaatti vuodelta 1726

Ich hatte viel Bekümmernis, BWV 21:1 Sinfonia

kantaatti 3. sunnuntai helluntaista (e per ogni tempo) vuodelta 1713

Erbarme dich, mein Gott, BWV 244:39

alttoaaria Matteuspassiosta vuodelta 1727

Jonas Rannila valmistui joulukuussa 2017 musiikin maisteriksi Taidyliopiston Sibelius-Akatemiasta, pääaineenaan kuoronjohto. Hän on opiskellut orkesterin- ja kuoronjohtoa myös Leipzigissa sekä tutkinut oopperateoksia Rooman Villa Lantessa. Rannilan kapellimestariopettajina ovat toimineet mm. professorit Roland Börger, Leif Segerstam, Florian Ludwig ja Barbara Rucha. Kuoronjohtoa Rannila on opiskellut Matti Hyökin ja Nils Schweckendiekin johdolla. Rannilan laaja-alaista musiikinopiskelua ovat tukeneet myös pianon-, oboen- ja alttoviulunsoitto sekä tausta Cantores Minores -poikakuorossa. Hän on opiskellut laulua Hannu Niemelän, Jorma Elorinteen ja Tom Nymanin johdolla sekä laulanut mm. Savonlinnan oopperajuhlakuorossa ja Helsingin kamarikuorossa. Rannila on myös toiminut pianon- ja cembalonsoittajana Savonlinnan oopperajuhlakuorossa.

Sibelius-Akatemiassa ja Lontoon Royal College of Music'ssa musiikin maisteriksi kouluttuneen mezzosopraano Essi Luttisen ääntä on ylistetty laajasti sen kauneudesta ja ilmaisuvoimaisuudesta. Hän on kysytty konserttiesiintyjä, ja hänen ohjelmistonsa on laaja ulottuen varhaisesta barokista nykymusiikkiin, liedistä jazziin, viihdemusiikkiin sekä musiikkiteatterin eri muotoihin. Essi Luttinen pyrkii etsimään epätavallisia ilmaisutapoja. Hänen ohjelmistoonsa kuuluu paljon nykysteoksien kantaesityksiä, ja nykyoopperaan keskittyvän ammattilaisryhmän Ooppera Skaalan taiteellisenä johtajana (2014-) hän on ollut mukana luomassa kokonaan uusia musiikillisiä ja esityksellisiä konsepteja.

Kantaatti Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen

Barokkimusiikin kiistaton kuningas Johann Sebastian Bach sävelsi läpi koko uransa

kantaatteja sekä maallisiin että kirkollisiin teksteihin. Kirkollisia kantaatteja on huimaa määrää, lähes kolmesataa, sillä Leipzigin kaudella Bach sävelsi niitä lähes jokaiselle sunnuntaille ja muulle kirkolliselle pyhäpäivälle, yhteensä viisi sykliä. Kantaatit esitettiin jumalanpalveluksien yhteydessä Leipzigin lukuisissa kirkkoissa, joiden musiikillisesta toiminnasta Bach oli vastuussa. Varhaisimmat Bachin kantaatit ovat vuodelta 1707, kun hän aloitti työskentelyn Mühlhausenissa, mutta suurin osa niistä syntyi Leipziginä vuodesta 1723 alkaen. Musiikillisena terminä kantaatti viittaa moniosaiseen vokaalisävellykseen, jossa on soitinsäestys sekä usein kuoro mukana. Bachin kantaateissa on yleensä neljä laulusolistia, neljänäinen kuoro sekä orkesteri. Kantaattiensä teksteinä Bach käytti esimerkiksi 1700-luvun runoutta ja luterilaisia virsitekstejä.

Tänään konserttimme käynnistyy alkuosittolla (sinfonia) Bachin varhaisemmassa kantaatista Weinen, Klagen, Sorgen, Sagen (Itkien, valittaen, huolehtien, peläten) vuodelta 1714. Bach sävelsi tämän kantaatin Weimarissa kolmanneksi sunnuntaiksi pääsiäisen jälkeen ja johti sen ensiesityksen Weimarin palatsin kappelissa. Saman vuoden alussa Bach oli aloittanut konserttimestarin pestissä Weimarissa, johon sisältyi kirkkokantaatin esitys joka kuukausi. Tässä kantaatissa on alto-, tenori- ja bassosolistit, kuoro sekä säestävä soitinyhtye. Teoksen avaava hidaskuoro on koskettava. Pääosassa on oboen ilmaisuvoimainen ja surumielinen soolo. Bach käyttää kantaattiansa soitinosuuksista nimeä sinfonia, ja taidemusiikin nykyisin tuntemaksi sinfoniaksi vakiintui laaja, neliosainen orkesterisävellys vasta myöhemmin.

Alttooolokantaatti **Widerstehe doch der Sünde** Vuodelta 1714 on myös Bachin kantaatti Widerstehe doch der Sünde (Vastusta syntiä). Teos on ensimmäinen säilynyt kantaatti soololaulajalle eli vain yhdelle solistille. Kantaatin teksti on saksalaisen runoilijan Georg Christian Lehmsin, ja se käsittelee aiheeltaan ihmisen tehtävää vastustaa syntiä pohjautuen Johanneksen epistolaan. Bachin aikana kantaatin soolo-osuuden on laulanut poikatenori tai miespuolinen falsettilaulaja.

Kantaatin ensimmäinen aaria alkaa yllättävällä dissonoivalla sointukululla jättäen pääsävelläjien avoimeksi joksikin aikaa.

Kuulija valpastuu varmasti, ja kantaatin päättävänä asenne ja sanoma on pohjustettu. Kantaatin pääsävellaji on kuitenkin Es-duuri, joten tunnelma ei ole synkkä, vaan riemuitsevan päättäväinen. Aariaa seuraava resitatiivi *Die Art verruchter Sünden* (Synnien alhaiset keinot) vie kerrontaa eteenpäin continuo-soitinten tukemana. Kantaatin päätösaria *Wer Sünde tut, der ist vom Teufel* (Hän, jonka synnit tulevat pahalaiselta) on dramaattinen da capo -aria, jossa on paikoittain myös neliäänisen fuugan jaksoja, kun laulusolisti ja säestävät soittimet jäljittelevät toisiaan. Laulusolistin osuus on vaativan melismaattinen, kun yhdellä laulettulla tavulla on lukuisia kieppuvia säveliä.

Konsertto kahdelle viululle d-molli

Johann Sebastian Bachin tuotanto käsittää runsaasti myös soitinmusiikkia, mutta osa siitä on aikojen saatossa kadonnut. Nykyisin Bachilta tunnetaan muutamia teoksia, joissa soolosoittimena on viulu: osa Brandenburgilaisista konsertoista, viulukonsertot a-molli ja E-duuri, sekä tänään kuultava konsertto kahdelle viululle d-molli. Lähtökohtana Bachin viulukonsertoille olivat Vivaldin mestariteokset, jotka Bach tunsu hyvin, ja joista hän teki jopa sovituksia eri soittimille. Konsertto kahdelle viululle syntyi vuosien 1717 ja 1723 välisenä aikana Cöthenissä, ja sen ovat luultavasti ensiesittäneet prinssi Leopoldin hoviorkesterin kuuluisat viulistit Joseph Spiess ja Martin Friedrich Marcus.

Kolmiosainen konsertton nopea ensimmäinen osa alkaa fuugamaisella esittelyjaksolla, jossa kaksi eriluonteista teemaa risteilee vuorotellen molempien viulusolistien soittamana. Osan rungon muodostaa pääteema, joka toistuu useita kertoja eri sävellajeissa ja välillä lyhentyneenä. Teemaesiintymien väliin mahtuu kahden solistin briljanttia vuoropuhelua ja tasavertaista esillä oloa. Hidas toinen osa on lyyrisen hellä ja lämmin, kei-nuvassa siciliano-rytmissä etenevä. Viulusolistien osuudet limittyvät ja kietoutuvat toisiinsa pysyen kuitenkin Bachin tapaan erinomaissessa järjestyksessä. Nopea finaali on konserttosävellykselle perinteinen: solistit ja orkesteri vuorottelevat orkesterin soittaessa toistuvaa ritornello-jaksoa ja solistien temaattisesti vaihtelevia omia osuuksiaan.

Altosoolokantaatti *Vergnügte Ruh, beliebte Seelenlust* alttolaulajalle, kuorolle ja orkesterille sai ensiesityksensä vuonna 1726

Leipzigissä (Miellyttävä lepo, sielun armas ilo) Kuudes sunnuntai helluntaista oli vail-la utta kantaattia, ja Bach muotoili sen jälleen G. C. Lehmsin tekstiin, joka kertoo halusta elää hyveellistä elämää ja päästä paratiisiin helvetin sijaan. Kesällä ja syksyllä 1726 Bach sävelsi kolme kantaattia alttosolistille, mikä viittaa siihen, että hänellä oli tuona aikana käytettävänä taitava alttolaulaja esityksiä varten.

Kantaatissa on viisi osaa, joissa vuorottelevat aariat ja resitatiivit. Alttosolistia säestää oboesta, uruista ja jousista koostuva soitinyhtye. Kantaatin avausaria *Vergnügte Ruh, beliebte Seelenlust* kertoo vakuuttavasti sisäisellä vakaumuksella, että ”miellyttävän levon” voi saavuttaa vain liittoutumalla taivaan kanssa. Aariaa seuraava resitatiivi on secco, eli ’kuiva’, jolloin sitä säestävät yksinkertaisin, lyhyin soinnuin vain continuo-soittimet. Kantaatin toinen aaria *Wie jammern mich doch die verkehrten Herzen* (Kuinka surenkaan heitä, joiden sydän on lähtenyt väärälle tielle) on täysin vasta-kohtainen ensimmäiselle aarialle. Sen soitinnus on ohut, tunnelma epäroivä ja täynnä terävästi artikuloituja ääniä. Musiikista puuttuu myös varsinainen bassolinja, mikä jotkut ovat yhdistäneet siihen, että myös eksyneiden sielujen elämästä puuttuu sitä ohjaava voima. Kantaatin toinen resitatiivi on säestyksellinen jousten soittaessa pitkiä sointuja taustalla. Teoksen päättävä aaria *Mir ekelt mehr zu leben* (Elämä inhottaa minua) on riemuitseva laulu siitä, kuinka kertoja kääntää selkensä maalliselle maailmalle ja tähyää taivaaseen. Uruilla on aariassa aiempaa solistisempi rooli.

Orkesterinumerona kuullaan alkusoitto (sinfonia) Bachin kantaatista **Ich hatte viel Bekümmernis** (Olin täynnä murhetta). Tämä kantaatti on myös Bachin varhaisempaa tuotantoa, luultavasti vuodelta 1713 Weimarista. Kantaattia tiedetään esitetyn vuonna 1714, ja myöhemmin sen esityspaikka vakiintui kolmanteen sunnuntaihin helluntaista lukien. Kantaatin teksti on luultavasti hovirunoilija Salomon Franckin, joka lainaa psalmeja sekä Ilmestyskirjaa. Myöhemmin Bach vielä täydensi kantaattia niin, että vuoden 1723 esityksessä Leipzigissa se sisälsi 11 osaa, joista uutena muun muassa alkusoitto. Kantaatti on kirjoitettu sopraano-, tenori- ja bassosolistille, kuorolle ja orkesterille. Kantaatin alkusoitossa

on yhteneväisyyttä *Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen* -kantaatin kanssa. Alkusoiton tumma ja painostava tunnelma purkautuu huokailuna ja oboen kauniina kuvioituina melodioina.

Taidemusiikissa passio viittaa solisteille, kuorolle ja orkesterille tehtyyn teokseen, jossa Jeesuksen kärsimyshistoria kerrotaan evankeliumeihin nojaten ja Raamatun tekstiä käyttäen. Luonnollisesti pääsiäisen tienoilla esitettävät passiot ovat usein draamaattisuudellaan ja voimallisuudellaan lähellä kirkollista oopperaa, josta puuttuu näyttämöllinen toiminta. Ei ole varmaa, kuinka monta passiota Bach sävelsi, mutta luultavasti niitä oli enemmän kuin nykypäivään säilyneet kaksi, eli Matteus- ja Johannes-passiot. Varhaisempi näistä on Johannes-passio (1724), kun taas Matteus-passio sai luultavasti ensiesityksensä pääsiäisenä 1727 tai viimeistään 1729 Leipzigissa.

Matteus-passio vaatii suuren esityskoneiston: alkuperäisessä versiossa on kaksi vuorottelevaa neliaänistä kuoroa sekä laaja orkesteri, jossa on tavallista enemmän puhalinsoittimia sekä täydennyksenä cembalo ja urut. Kuoro saa teoksessa useita rooleja, ja se edustaa esimerkiksi seurakuntalaisia sekä äänekästä ja pilkallista ihmisjoukkoa Jeesuksen ristiinnaulitsemisessa. Kuoron ja orkesterin lisäksi teoksessa on solisteja, jotka antavat vuorollaan äänen draamassa esiintyville henkilöille. Passion päähahmona on Evankelista (tenori), jonka tehtävä on tarinan kertominen resitatiivein; muut solistit saavat esittää lyyrisemmät aariat.

Yksi Matteus-passion tunnetuimmista aarioista on tämän konsertin päättävä altoaria **Erbarme dich, mein Gott** (Jumalani, armahda minua). Aariassa kuvataan Pietarin surua ja tuskaa hänen kiellettyään kolme kertaa tuntevansa Jeesuksen. Aarian teksti mukaillee Matteuksen evankeliumia. Aaria on yksi Bachin kauneimmista ja koskettavimmista; hieno kertojan henkilökohtaisen surun ja tuskan ilmentymä. Sooloviulu toimii aariassa toisena solistina laulajan kanssa.

MIKKELIN KAUPUNGINORKESTERI

I viulu	Jyrki Lasonpalo Ida Tunkkari Lauri Lehto Heidi Lehtoranta
II viulu	Lauri Kotila Lahja Pulkkinen Tuukka Lehtonen
Alttoviulu	Sari Nevanko Pirkko-Liisa Rautavirta
Sello	Yrjö Pulkkinen Heikki Hotti
Kontrabasso	Tuomas Ertz

Widerstehe doch der Sünde, BWV 54

Aria:

Widerstehe doch der Sünde,
Sonst ergreifet dich ihr Gift.
Laß dich nicht den Satan blenden;
Denn die Gottes Ehre schänden,
Trifft ein Fluch, der tödlich ist.

Recitative:

Die Art verruchter Sünden
Ist zwar von außen wunderschön;
Allein man muß
Hernach mit Kummer und Verdruß
Viel Ungemach empfinden.
Von außen ist sie Gold;
Doch, will man weiter gehn,
So zeigt sich nur ein leerer Schatten
Und übertünchtes Grab.
Sie ist den Sodomsäpfeln gleich,
Und die sich mit derselben gatten,
Gelangt nicht in Gottes Reich.
Sie ist als wie ein scharfes Schwert,
Das uns durch Leib und Seele fährt.

Aria:

Wer Sünde tut, der ist vom Teufel,
Denn dieser hat sie aufgebracht.
Doch wenn man ihren schnöden Banden
Mit rechter Andacht widerstanden,
Hat sie sich gleich davongemacht.

Aaria:

Seiso vakaana syntiä vastaan,
muutoin sen myrkky saa sinusta otteen
Älä anna paholaisen / Saatanan sinua
sokaista
vain Jumalan kunnian häpäisemiseksi,
se kohtaa kirouksen, joka johtaa
kuolemaan.

Resitatiivi:

Inhottavien syntien luonto
on totisesti ulkopuolelta todella kaunis,
mutta sinun täytyy
jälkeenpäin surulla ja turhautuneena
kokea paljon vaikeuksia.
Ulkoa se on kultainen
mutta jos katsot lähemmin,
huomaat sen vain tyhjäksi varjoksi
ja peiteltyksi haudaksi.
Se on kuin Sodoman omenat
ja ne jotka siihen ryhtyvät,
eivät saavuta Jumalan valtakuntaa.
Se on kuin terävä miekka
joka lävistää kehon ja sielun.

Aaria:

Ken syntiä tekee on paholainen,
sillä se on hän kuka on ne luonut.
mutta jos sen halveksittavia joukkoja
vastaan
todellisella antaumuksella seisot suorana
on synti heti paennut pois.

BWV 170 'Vergnügte Ruh, beliebte Seelenlust'

1. Aria

Vergnügte Ruh, beliebte Seelenlust,
Dich kann man nicht bei Höllensünden,
Wohl aber Himmelseintracht finden;
Du stärkst allein die schwache Brust.
Drum sollen lauter Tugendgaben
In meinem Herzen Wohnung haben.

2. Recitativo

Die Welt, das Sündenhaus,
Bricht nur in Höllenlieder aus
Und sucht durch Hass und Neid
Des Satans Bild an sich zu tragen.
Ihr Mund ist voller Ottergift,
Der oft die Unschuld tödlich trifft,
Und will allein von Racha sagen.
Gerechter Gott, wie weit
Ist doch der Mensch von dir entfernet;
Du liebst, jedoch sein Mund
Macht Fluch und Feindschaft kund
Und will den Nächsten nur mit Füßen treten.
Ach! diese Schuld ist schwerlich zu verbeten.

3. Aria

Wie jammern mich doch die verkehrten Herzen,
Die dir, mein Gott, so sehr zuwider sein;
Ich zittre recht und fühle tausend Schmerzen,
Wenn sie sich nur an Rach und Hass erfreun.
Gerechter Gott, was magst du doch gedenken,
Wenn sie allein mit rechten Satansränken
Dein scharfes Strafgebot so frech verlacht.
Ach! ohne Zweifel hast du so gedacht:
Wie jammern mich doch die verkehrten Herzen!

BWV 170 'Ihana rauha ja ilo, joita sieluni halajaa'

1. AARIA

Ihana rauha ja ilo, joita sieluni halajaa,
niitä ei löydy helvetin synneistä,
mutta kylliksi taivaan iloista;
Sinä yksin vahvistat heikkoa sydäntä.
Siksi vain hyveellisillä lahjoilla
tulee olemaan sijaa sydämessäni.

2. RESITATIIVI

Syntinen maailma
puhkeaa vain paholaisen lauluissa
ja yrittää vihalla ja kateudella kantaa
saatanan kuvaa maan päällä.
Sen suu on täynnä käärmeenmyrkyä,
joka usein joutuu kuolettavasti
syyttömään,
ja vain kertoa kostosta.
Oikeudenmukainen Jumala, kuinka kauas
onkaan ihminen etäännytynyt Sinusta;
Sinä rakastat, mutta saatanan suu
kiroilee ja julistaa vihollisuutta
ja tahtoo vain astua lähimmäisten jaloille.
Ah! tämä syyllisyys on vaikea karkottaa.

3. AARIA

Kuinka minua surkuttelevatkaan tyhvät
sydämet,
jotka Sinua, Jumalani, vastustavat niin
paljon;
minä oikein vapisen ja tunnen tuhansia
kipuja,
kun ne iloitsevat vain kostosta ja vihasta.
Oikeudenmukainen Jumala, mitä
mahdatkaan ajatella, kun ne vain
saatanan juonitteluin Sinun ankaralle
rangaistuskäskyllesi niin röyhkeästi
nauravat.
Ah! epäilemättä Sinä olet niin ajatellut:
Kuinka minua surkuttelevatkaan tyhvät
sydämet!

4. Recitativo

Wer sollte sich demnach
Wohl hier zu leben wünschen,
Wenn man nur Hass und Ungemach
Vor seine Liebe sieht?
Doch, weil ich auch den Feind
Wie meinen besten Freund
Nach Gottes Vorschrift lieben soll,
So flieht
Mein Herze Zorn und Groll
Und wünscht allein bei Gott zu leben,
Der selbst die Liebe heißt.
Ach, eintrachtvoller Geist,
Wenn wird er dir doch nur sein
Himmelszion geben?

5. Aria

Mir ekelt mehr zu leben,
Drum nimm mich, Jesu, hin!
Mir graut vor allen Sünden,
Laß mich dies Wohnhaus finden,
Wo selbst ich ruhig bin.

ERBARME DICH MEIN GOTT

Matteus-passiosta

39. ARIE (Alt)

Erbarme dich, mein Gott,
um meiner Zähren willen!
Schau hier, schau hier,
Herz und Auge weint vor dir
bitterlich.

4. RESITATIIVI

Kuka haluaisi sen mukaisesti
elää täällä maan päällä,
kun näkee rakkautensa edessä
vain vihaa ja vaivaa?
Kuitenkin, koska minun tulee rakastaa
myös vihollista kuten parasta ystävääni
Jumalan määräyksen mukaisesti,
niin pakenee
sydämeni vihaa ja kaunaa
ja haluaa elää yksin Jumalan luona,
joka itse on nimeltään rakkaus.
Ah! yksimielinen henki,
kun se antaa sinulle vain taivaansiionia?

5. AARIA

Minua inhottaa enää elää,
siksi ota minut, Jeesus, ylös luoksesi!
Minä riudun kaikkien syntien vuoksi,
anna minun löytää tämä asuinhuone,
missä minä itse olen rauhallinen.

(Suomennos: Veikko Mäki-Luopa, 2005)

ARMAHDA, JUMALANI

39. AARIA (Altto)

Armahda, Jumalani,
kynnelteni takia!
Katso tänne, katso tänne,
sydän ja silmät itkevät edessäsi
katkerasti.